

**AFGAN ÖĞRENCİLERİN TÜRKÇE DÜZLÜK-YUVARLAKLIK
UYUMUNU UYGULAMADA YAPTIĞI HATALAR VE ÇÖZÜM
ÖNERİLERİ**

**PROBLEMS AND SOLUTION PROPOSALS FOR AFGHAN
STUDENTS IN TURKISH PERFECT-ROUGH APPLIED APPLICATION**

Ömer KÜÇÜKMEHMETOĞLU*

Özet

Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi Hazırlık Fakültesi'nde dört dilde eğitim yapılmaktadır. İngilizce, Kazakça, Rusça ve Türkçe dil öğretim merkezleri mevcuttur. Hazırlık fakültesinde okuyan Afganistanlı öğrenciler bir yıl boyunca Kazakça ve Türkçe öğrenmektedirler. Türkçe öğrenen Afganistanlı öğrenciler öğrenim sürecinde birçok problemle karşılaşmaktadırlar. Ana dillerinin fonoloji, morfoloji ve sentaks özelliklerinin Türkçenin fonoloji, morfoloji ve sentaks özellikleriyle farklılık göstermesinden dolayı Türkçe öğrenirken zorluk yaşamaktadırlar. Bu makalede Afganistan'dan gelen öğrencilerin Türkçe öğrenirken yaptığı morfolojik hatalar üzerinde durulacak ve çözüm önerileri getirilecektir.

Anahtar Kelimeler: Afganistan, Farsça, Türkçe Öğretimi, Morfoloji.

Summary

Hoca Ahmet Yesevi International Turkish Kazakh University Preparatory Faculty has four levels of education. English, Kazakh, Russian and Turkish language teaching centers are available. Afghan students studying at the Foundation faculty learn Kazakh and Turkish for one year. Afghan students who learn Turkish are faced with many problems in their learning process. Due to the fact that phonology, morphology and syntactic properties of mother tongue differ in Turkish phonology, morphology and syntactic properties, they have difficulty in learning Turkish. This article will focus on the morphological mistakes that students from Afghanistan made while learning Turkish and suggest solutions.

Key words: Afghanistan, Persian, Turkish Teaching, Morphology.

GİRİŞ

Hoca Ahmet Yesevi Uluslar Arası Türk Kazak Üniversitesi'nde eğitim almak için Kazakistan, Kırgızistan, Özbekistan, Türkiye, Azerbaycan, Rusya Federasyonu, Bulgaristan, Makedonya, Kosova, Arnavutluk, Bosna Hersek, Çin, Afganistan, İran ve diğer ülkelerden öğrenciler geliyor. Çin'den Uygur, Özbek ve Kazak; Afganistan'dan Özbek, Türkmen, Hazara, Tacik öğrenciler gelmektedirler. Rusya Federasyonundan

* Dr. (PhD) Ahmet Yesevi Üniversitesi Öğretim Görevlisi, Türkoloji Enstitüsü Müdürü, E-mail: mehmedzade@gmail.com

Rus, Karaçay, Balkar, Kumuk, Nogay, Çuvaş, Tıva, Hakas, Altay, Şor, Başkurt, Tatar öğrenciler eğitim görmektedirler. Üniversiteye gelen öğrenciler kayıt yaptırdıktan sonra bir sene hazırlık okumaktadırlar. Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi Hazırlık Fakültesi'nde dört dilde eğitim yapılmaktadır. İngilizce, Kazakça, Rusça ve Türkçe dil öğretim merkezleri mevcuttur. Hazırlık fakültesinde okuyan Afganistanlı öğrenciler bir yıl boyunca Kazakça ve Türkçe öğrenmektedirler. Türkçe öğrenen Afganistanlı öğrenciler öğrenim sürecinde birçok problemle karşılaşmaktadırlar. Ana dillerinin fonoloji, morfoloji ve sentaks özelliklerinin Türkçenin fonoloji, morfoloji ve sentaks özellikleriyle farklılık göstermesinden dolayı Türkçe öğrenirken zorluk yaşamaktadırlar. Türkçe, günümüzde pek çok bölgede kalabalık bir nüfus tarafından konuşulan bir dildir. Yaygın olarak kullanılan bir dilin, yabancılar tarafından öğrenilmesi doğal bir hadisedir. Türkçeyi öğrenmek isteyen yabancıların bunu öğrenmekteki amaçları çeşitlilik gösterir. Akademik çalışmalar, ticari faaliyetler, diplomatik temaslar, Türklere olan sevgi, Türkiye'yi tanıma vb. amaçlarla Türkçe öğrenilmek istenmektedir (Erdem, 2009: 888).

Afganistan'ın Coğrafi Konumu ve Genel Durumu:

Afganistan, Asya'da denize sınırı olmayan bir ülkedir. Doğu ve güneyde Pakistan, batıda İran, kuzeyde Türkmenistan, Özbekistan ve Tacikistan, doğuda da ufak bir sınırla Çin ile çevrilidir. Afganistan Çin ve Hindistan'ı birbirine bağlayan enerji koridoru üzerinde bulunana stratejik bir konumdadır. Afganistan'da modern anlamda ilk anayasa 1923 yılında kabul edilmiştir. Afganistan'ın son anayasası, Taliban yönetiminin uluslararası güçler tarafından yönetimden uzaklaştırılmasından sonra halkın değişik kesimlerinin temsilcilerinden oluşan Loya Jirga adı büyük meclis tarafından 2004 yılında kabul edilmiştir. Loya Jirga adı verilen büyük meclis, parlamento üyelerinin ve halkın değişik kesimlerinin temsilcilerinden oluşarak zaman zaman toplanmakta ve danışma amaçlı kararlar almaktadır. Afganistan'ın yürürlükteki anayasasına göre, resmi adı "Afganistan İslam Cumhuriyeti" olarak tespit edilmiştir. Afganistan Anayasası'na göre kamu yönetimi üç ayrı güce dayanmaktadır. Bunlar; yasama, yargı ve yürütme gücünden oluşmaktadır (TC Kabil Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, 2017: 3).

Afganistan homojen bir toplum değildir. Doğru dürüst bir nüfus sayımı yapılmamış olmakla beraber, bugün otuz milyonu aşan Afganistan nüfusu birçok etnik ve dinî grubun birleşiminden ibarettir. Bu çerçeveden

Ö. Küçükmehtemtođlu. Afgan Öğrencilerin Türkçe Düzlık-Yuvarlaklık...

bakıldığında Afganistan'da milletleşme sürecini tamamlamış homojen bir Afgan halkının olduğunu düşünmek yanlıştır. Afganistan'da bugün dört büyük etnik grup, nüfusun çoğunluğunu oluşturur. Sürekli düzensizlik sebebiyle ülkenin nüfusu ve etnik yapısı hakkında kesin rakamsal veriler ne yazık ki elde bulunmamaktadır. Etnik gruplardan ise Peştunlar (%38), Tacikler (%20), Özbekler (%18), Türkmenler (%8), Hazaralar (%9), Aymaklar (%3) ve %4 ile diğerleridir. Afganistan'da yaygın din İslam'dır (Yıldırım, 2011: 84).

Derî Farsçası, Farsçanın doğu şivesidir. Afganistan'ın Peştuca ile birlikte resmî dilidir. Hazara ve Taciklerin ana dilidir. Türkmenler, Özbekler, Peştunlar ve diğer etnik gruplar tarafından da konuşulmaktadır. Derîce hem önden hem de sondan eklemeli bir dildir. Genellikle sondan eklemeli olmakla birlikte kelime önüne ekler de almaktadır. Bu durum Derîcede "peyvend" ve "pesvend" olarak ifade edilmektedir. Farsçada önek ve sonek varken Türkçe sondan eklemeli bir dildir. Türkçede kelimeye eklenen ek kelimenin son ünlü ve ünsüz harfine göre uyum göstermektedir. Yabancı dillerden giren kelimeler bu kuralın dışında tutulmaktadır.

Kelimeler bir veya birden çok heceli ses öbeklerinden oluşan ve tek başlarına zihindeki belirli kavramlara karşılık olan somut veya soyut söz kalıplarıdır. Somut ve soyut kavramlar arasında ilişki kuran dil birimleridir. Bir kelimenin en küçük dil ögesini oluşturan seslerin yalnız başına anlamları yoktur. Seslerin tek bir nefes baskısı altında söylenişiyile oluşturulan hecelerin de tek başlarına birer anlamları yoktur (Korkmaz, 2007: 99).

Dilde ses oluşması bütün bir konuşma aygıtının bir karmaşık birlikte çalışması ürünüdür. Ses aygıtımız gırtlak, boğaz, ağız, geniz ve burun boşluklarından meydana gelen içi çok girintili bir çatal boru şeklindedir. Buna ses yolu da deriz. Ses aygıtı solukla çalışır. Soluklu sazlara benzer (Banguoğlu, 2015: 29).

Kelimeler ses veya ses toplulukları halinde bulunurlar. Kelimelerin yapısı bir veya birden çok sestenden oluşur. Ancak tek sesli kelimeler çok azdır. Kelimelerin ekseriyeti çok seslidir. Tek sesli kelimelerin sesi ancak vokal olabilir. Konsonantlar tek başlarına söylenemedikleri için yalnız olarak kelime olamazlar. Birden fazla sesli kelimelerin en küçüğü ise iki sesli olur (Ergin, 2013: 97).

Türkçenin önemli ses olaylarından biri de düzlük-yuvarlaklık uyumudur. Kaynaklarda dudak uyumu olarak da geçen düzlük-yuvarlaklık uyumu, sözcüğün ilk hecesinde düz bir ünlü varsa sonraki hecelerde sadece düz; yuvarlak ünlü varsa sonraki hecelerde dar-yuvarlak veya düz-geniş ünlülerin bulunması kuralıdır. Vokaller önceki ve sonraki hecede "a, ı +a, ı", "e, i +e,

i”, “o, u +a, u”, “ö, ü +e, ü” şeklinde gelmektedir. Bu kuralın nasıl çalıştığını görmek için hem dar-düz hem de dar-yuvarlak biçimleri olan birinci çoğul iyelik ekini ve bu eke eklenmiş olan yönelme hâli ekini inceleyebiliriz. Bu kurala örnek olarak “kapı-mız-a, ev-imiz-e, kol-umuz-a, göz-ümüz-e” kelimelerini verebiliriz. Görüldüğü gibi dar ünlülü ekler önlük-artlık uyumuna da bağlı olarak dört farklı biçimde ortaya çıkmaktadır. Düz ünlüyle biten hecelerden sonra düz ünlülü biçim, yuvarlak ünlüyle biten hecelerden sonra ise düz-geniş veya dar-yuvarlak olanlar kullanılmaktadır (Demir, Yılmaz, 2011: 60).

Ahmet Yesevi Üniversitesi Hazırlık Fakültesi’nde Türkçe Öğrenen Afgan Öğrencilerin Yaptığı Hatalar:

Yanlış Yazım ve Telaffuz	Doğru Yazım
otöbusde	otobüste
sinifda	sınıfta
darsda	derste
yole	yola
panceradaki	penceredeki
hasteyim	hastayım
kotuphanaya	kütüphaneye
sinavler	sınavlar
hazirlikte	hazırlıkta
telaffuzi	telaffuzu
hocanın	hocanın
kitapler	kitaplar
aynisi	aynısı
tacrubalar	tecrübeler
yakında	yakında
ortaklık	ortaklık
saslar	sesler
comlelar	cümleler
gitiyorum	gidiyorum
harflarin	harflerin
kaynakleniyor	kaynaklanıyor

Öğrencilerin birçoğunun yaptığı hatalar ortaklık göstermektedir. Bu da öğrencilerin Türkçenin fonolojisini tam olarak anlamadıklarını ortaya koymaktadır. Türkçe harflerin ses karşılıklarını hançerelerinde

Ö. Küçükmehtemtođlu. Afgan Öğrencilerin Türkçe Düzlık-Yuvarlaklık...

bulamamaları ve kendi ana dillerine göre Türkçe vokallere anlam vermeleri öğrencilerin hatalarında temel rol oynamaktadır. Bir dilin fonolojisi doğru öğrenilmezse o dil hiçbir zaman doğru konuşulamaz ve o dildeki ses uyumları doğru uygulanamaz. Afgan öğrenciler kendi ana dillerinin fonolojisinden kaynaklanan farklardan dolayı Türkçe ses uyumlarını uygulamada problem yaşamaktadırlar. Ayrıca cep telefonlarından watsap ve diğer sohbet programlarında konuştukları Türkçe konuşan arkadaşlarıyla yazdıkları yazışmalar da bu durum üzerinde etkili olmaktadır. Bu sohbet programlarında sohbet ederken birçok kelimedede yazım yanlışı yapılmaktadır. Bu durum da öğrencinin algısını etkilemektedir.

SONUÇ:

Afganistanlı öğrencilerin düzlük-yuvarlaklık uyumunu uygulamada çok sık hata yaptıkları gözlemlenmiştir. Bu durum Türkçe alfabeyi öğrenirken alfabedeki harflerin ses karşılıklarının tam olarak anlaşılmasından kaynaklanmaktadır. Bazı öğrenciler alfabe konusunu ilk dersi fazla önemsememekte nasıl olsa öğrenirim mantığıyla boş vermektedirler. Hataları en aza indirmek için alfabenin en iyi şekilde öğretilmesi gereklidir. Ayrıca alfabedeki ses karşılıklarının tam olarak anlaşılması sağlanmalıdır. Afganistanlı öğrencilere Türkçe öğreten, ders veren okutmanın alfabe konusunu ve Türkçedeki ses olaylarını daha ayrıntılı şekilde öğrencilerine anlatması gerekmektedir. Ana dilinde iyi eğitim almış öğrencilerin Türkçeyi daha iyi öğrendikleri görülmüştür. Ayrıca Farsça ve İngilizceyi iyi bilen öğrencilerin Türkçeyi diğer arkadaşlarına göre daha yüksek seviyede geliştirdikleri gözlenmiştir. 2016-2018 yılları arasında iki yıl Hoca Ahmet Yesevi Uluslararası Türk Kazak Üniversitesi Hazırlık Fakültesi'nde Türk dili okutmanı olarak ders verdiğim Afganistanlı öğrencilerde bu duruma şahit olduk. Yabancılara Türkçe öğretiminin gelişmesi için mutlaka ders veren okutmanların öğretim esnasında karşılaştıkları zorluklar ve hataları tespit etmeleri, not etmeleri ve bunları akademik çevreyle meslekî dergilerde paylaşmaları gerekmektedir. Hataların üstü örtülerek gelişme ve ilerleme olmaz. Hataların tespiti ve düzeltilmesi bizi bu alanda daha ileriye götürecektir, Türkçenin yabancılara öğretiminde yeni metotları geliştirmemizi sağlayacaktır.

KAYNAKÇA:

BANGUOĞLU, Tahsin. (2015). *Türkçenin Grameri*, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
DEMİR, Nurettin, YILMAZ, Emine. (2011). *Türkçe Ses Bilgisi*, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir.

- ERDEM, İlhan. (2009). *Yabancılar Türkçe Öğretimiyle İlgili Bir Kaynakça Denemesi* Turkish Studies, International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume, 4/3 Spring, s.888-937.
- ERGİN, Muharrem. (2013). *Türk Dil Bilgisi*, Bayrak Yayınları, İstanbul.
- KORKMAZ, Zeynep. (2007). *Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi*, Ankara, TDK Yayınları.
- YILDIRIM, Necip. (2011). *Batının Çıkamaz Sokağı: Afganistan*, Ortadoğu Analiz, Temmuz-Ağustos, C.3, S.31-32, s.83-92.
- TC Kabil Büyük elçiliği Ticaret Müşavirliği. (2017). *Afganistan Ülke Raporu*, Kabil.
- YEGİN, Abdullah. (2015). *Afganistan Siyasetini Anlama Kılavuzu*, SETA Yayınları, Ankara.

Түйіндеме

Қожа Ахмет Ясауи атындағы Халықаралық қазақ-түрік университетінің Дайындық факультеті төрт деңгейде білім береді. Ағылшын, қазақ, орыс және түрік тілдерін оқыту орталықтары бар. Факультетте оқитын ауған студенттері бір жыл қазақ және түрік тілдерін үйренеді. Түрік тілін үйренетін ауған студенттері оқу процесінде көптеген қиындықтарға тап болды. Ана тілінің фонологиясы, морфологиясы және синтаксистік қасиеттері әртүрлі болғандықтан, олар түрік тілін үйренуде қиындықтар туындатады. Мақалада ауған студенттерінің түрік тіліндегі еріндік-езулік сингармонизмін айтуда жол беретін қателері мен оларды шешу жолдарына назар аударылады.

Түйінді сөздер: Ауғанстан, парсы, түрік тілін оқыту, морфология.

(Кучукмехметоглы Ө. Ауған студенттерінің түрік тіліндегі еріндік-езулік сингармонизмін айтуда жасайтын қателері мен оларды шешу жолдары)

Резюме

Подготовительный факультет Международного казахско-турецкого университета им.Х.А.Ясауи проводит обучение по четырем уровням. Имеются учебные центры английского, казахского, русского и турецкого языков. Афганские студенты в течении года изучают казахский и турецкий языки. Им сложно даются тюркские языки, так как фонология, морфология и синтаксис их языка имеет серьезные отличия. В статье обращается внимание на ошибки, допускаемые афганскими студентами при освоении сингармонизма, и пути их решения.

Ключевые слова: Афганистан, персидский, обучение тюркским языкам, морфология.

(Кучукмехметоглу О. Ошибки афганских студентов при освоении сингармонизма и пути их решения)